

В.Г. Кірчев

З ІСТОРІЇ ДИТЯЧИХ АМАТОРСЬКИХ КІНОСТУДІЙ ТА КІНОСТУДІЙ СИСТЕМИ ПРОФТЕХОСВІТИ НА МИКОЛАЇВЩИНІ

Стаття розповідає про історію унікальної дитячої аматорської кіностудії міста Миколаєва, а також кіностудій системи професійно-технічної на Миколаївщині в 1960-х — на початку 1990-х років, про їх проблеми і досягнення, про творчу і педагогічну діяльність ентузіастів своєї справи – керівників аматорських кіностудій. Автор привертає увагу читачів до незаслужено забутої сьогодні такої цікавої і важливої форми дитячої та юнацької творчості, як кіноаматорство, наголошує, що дослідження здобутків та проблем кіноаматорського руху може стати значним поштовхом для відродження його в сучасних умовах.

Ключові слова: *аматорська кіностудія, дитяче кіноаматорство, народний самодіяльний колектив, відродження духовності.*

Незаперечним є той факт, що формування нової генерації українців відбувається в умовах незалежності та зовнішньої агресії під впливом значної кількості як зовнішніх, так і внутрішніх економічних, політичних, культурних та соціальних чинників. Важливим елементом комплексної роботи у справі виховання залишається гурткова робота з молоддю, підлітками, дітьми. Саме тому автор спробує привернути увагу читачів до незаслужено забутої сьогодні такої цікавої і важливої форми дитячої та юнацької творчості, як кіноаматорство, і зацікавити у подальшому розробленні цієї проблеми науковців та дослідників. Комплексне вивчення

історії розвитку даної форми роботи з молоддю в 1960-х - на початку 1990-х років сьогодні ускладнене з певних об'єктивних та суб'єктивних причин, серед яких найбільші - це обмежена кількість документальних історичних джерел, належним чином оформлених та проведених інтерв'ю з безпосередніми учасниками гуртків та їх керівниками. Автор, таким чином, вважає, що значна роль кіноаматорських студій у вихованні молоді, здобутки в цій справі та тривалий історичний період діяльності дитячих і юнацьких гуртків кіномистецтва повинні стати об'єктом наукових історичних досліджень уже сьогодні і створити умови для відновлення своєї масштабної діяльності в сучасних історичних умовах України та Миколаївщини зокрема.

При підготовці свого дослідження автором було використано значний масив архівних документів, наприклад, накази обласного управління професійно-технічної освіти 1960-1970-х років, кіноматеріали - фільми, створені учасниками дитячих кіностудій та кіностудій при СПТУ, безпосереднє спілкування з вихованцями дитячих та юнацьких кіностудій, здійснено аналіз друкованих періодичних видань. Окремими аспектами обраної теми займалися такі дослідники: Б.Аров («Лауреаты фестиваля», 1967р.) [1, с. 4], А. Демешин («Творчество юных», 1967р.) [3, с.4], О.Умеренков («Хто допоможе кінолюбителю?», 1970р.) [6, с. 4], В.Колодій («Кінострічки «Корабела», 1973 р., «Лауреаты международного фестиваля», 1979р.) [8, с. 4] та інші, які в своїх роботах висвітлювали діяльність окремих гуртків та творчий доробок студій, намагалися за стандартами соціалістичного реалізму донести до читача історію становлення, досягнення і окремі проблеми дитячих та юнацьких кіностудій м. Миколаєва 1960-х – на початку 1990-х років. Узагальнюючих та системних досліджень створено не було. Учасники кіноаматорського руху займалися творчістю та роботою над створенням різних форм кінопродукції і не намагалися зафіксувати сам процес своєї роботи, життя документально.

Дитяче кіноаматорство в УРСР і на Миколаївщині зокрема, має свою тривалу та цікаву історію. В цілому, слід зазначити, що поширення цього виду виховної світоглядної позашкільної роботи з молоддю починається в тридцяті роки ХХ століття. На довоєнній міжнародній виставці у Нью-Йорку демонструвалася стрічка «Наш парк», яку створили учні міста Загорська. Там виникла і активно діяла одна з перших в СРСР дитячих кіностудій. Її фільми («Кузя Шестерёнкін», «Філя рибалка» та інші) мали успіх [4, с. 41].

У передвоєнні роки в столиці країни була створена кіностудія при Центральному будинку піонерів, яка випустила низку хронікальних стрічок про життя школярів. Серед юних студійців були Станіслав Ростоцький, Ролан Биков, Людмила Шагалова та інші, які стали згодом завдяки дитячому захопленню перетворились на відомих майстрів кіномистецтва.

Тяжіння дітей до кіно і кінотворчості в ті роки було масовим і спиралось на ентузіазм як батьків, так і професійних кіномитців. Наприклад, в 30-х роках ХХ століття новосибірські школярі в умовах відсутності промислово виготовлених для непрофесійного використання кіноустаткування самотужки зробили кіноапарат за власними кресленнями та використали в ньому оптику від фотоапарата. За допомогою такого саморобного пристрою діти знімали та демонстрували перед своїми земляками шкільною хроніку [4, с. 42].

У післявоєнні роки для українських споживачів стали доступними прості і недорогі кінокамери для вузької плівки, тому дитячий кіноаматорський рух почав швидко зростати. Цьому сприяли спеціалізовані дитячі фестивалі та конкурси - Всесоюзний фестиваль «Тбіліські зорі», фестиваль друзів «Флорічіка» та ін.[4, с.45]. Велике значення мала також поява дитячих кіноцентрів. На території України перший дитячий кіноцентр з'явився в Дніпропетровську [4, с. 42].

На початку 60-х років кіноаматорство в СРСР стрімко розвивалося, набирало обертів, а в умовах відсутності погодженої програми створення і

розвитку кіноаматорських гуртків багато студій не мали необхідної матеріально-технічної бази. В той час кінопромисловість не випускала аматорських кінокамер, які б дозволяли здійснювати кінозйомку та звукозапис одночасно. Слід також враховувати той факт, що якість кіноплівки була невисокою. Як правило, кіноаматори знімали на обернену кіноплівку і отримували один екземпляр фільму, який при багаторазовому перегляді на екрані швидко псувався. Знімали в основному кінокамерами типу «Київ-16С2» на 16-мм кіноплівку, ці кінокамери не мали змінної оптики, і зображення було неякісним. Використовували монтажні столики типу «Екран», аматорську звукову та освітлювальну апаратуру.

Унікальним явищем на той час була аматорська кіностудія Палацу піонерів і школярів міста Миколаєва, яка почала працювати в 1960 році. Цікавою була трансформація маленького самодіяльного фотогуртка в напівпрофесійну дитячу кіностудію [3, с. 4].

Досвід її роботи сьогодні в значній частині забутий, але неоціненний. Слід зазначити, що по-перше, її керівнику Марку Трейгеру вдалося об'єднати дітей різних вікових груп, для яких кіно стало серйозною справою на все подальше життя. По-друге, вдалося створити необхідну матеріально-технічну базу. Зйомки фільмів велися на 35-мм кіноплівку. Студія мала професійну апаратуру, якої не було навіть на Миколаївській обласній студії телебачення: синхронну камеру СК1, ручні кінокамери «Конвас», монтажну, звукову, освітлювальну та іншу апаратуру, яка дозволяла випускати фільми з оптичним записом звуку. Значну частину виготовлених стрічок демонстрували в місцевих кінотеатрах і на обласному телебаченні.

По-третє, студійці опановували різні спеціальності: оператор, режисер, монтажер, звукооператор, освітлювач. Деякі зі студійців, такі як фотожурналісти Олександр Кремко, Борис Рибаків, кінооператор Олександр Ілюшин стали висококваліфікованими фахівцями, і їх дитяче захоплення перетворилось на справу всього життя.

Зйомки фільмів вимагали від дітей широкого кола знань: кінематографічних, технічних та літературних, акторської майстерності. Такі знання студійці отримували завдяки співпраці з досвідченими кіномитцями. Кіностудію підтримували кіномитці Києва та Одеси. Шефську допомогу надавала Київська студія документальних фільмів, зокрема, її оператор, лауреат державної премії В.Л. Ковальчук, інші фахівці [3, с. 4].

Кінотворчість виступала засобом виявлення у дітей художнього потенціалу, особливо коли педагоги дитячих аматорських гуртків і кіностудій керували ними таким чином, щоб не нав'язувати дітям своєї волі, своїх смаків, уявлень і художніх рішень. Таким талановитим педагогом був Марк Трейгер. Під його керівництвом діти працювали над створенням кіноновел та ігрових фільмів [3, с. 4]. Методика роботи з різновіковою підлітковою аудиторією викликала і викликає інтерес серед дослідників, адже керівнику довелося згуртувати біля кіномистецтва дітей з різних соціальних верств, різними смаками та життєвими принципами, що заслуговує на окреме дослідження методики роботи з такою аудиторією.

Діяльність дітей-кіноаматорів за видами і жанрами мало чим відрізнялася від діяльності дорослих кіноаматорів, вони не тільки знімали документальні, науково-технічні, мультиплікаційні та ігрові стрічки, але часто створювали фільми-нариси, портрети і т. і. Першими роботами студійців були короткі кіносюжети, а пізніше вони почали створювати фільми за сценаріями, написаними самими студійцями або їх керівником [1, с. 4].

Фактично відразу після початку випуску студією «справжніх» звукових документальних та ігрових фільмів, кіноаматори Палацу піонерів успішно виступили на обласному огляді самодіяльного мистецтва та отримали високу оцінку в Києві. На Всесоюзному фестивалі самодіяльного мистецтва 1967 року студійці здобули два дипломи першого ступеня і дві медалі лауреатів фестивалю, які були присуджені за фільми «Одного разу» і «Ровесники і

ровесниці». Всього з 1960 по 1971 роки було знято 15 звукових кінофільмів [1, с. 4]. Кіностудія Палацу піонерів працювала протягом одинадцяти років і припинила своє існування з переходом М.Н. Трейгера в іншу організацію. Таким чином, творча особистість керівника не лише обумовила саме існування гуртка, але й вплинула на формування підлітків як творчих особистостей, багатьом допомогла визначити свій життєвий шлях.

Важливе місце в історії поширення дитячого та юнацького кіноаматорства посідають кіностудії системи профтехосвіти.

В 1963 році в місті Миколаїв при Будинку культури профтехосвіти була створена аматорська кіностудія «Корабел». Вона об'єднувала учнів середніх професійно-технічних училищ, які цікавилися кінематографією. Студія мала 16-мм кінознімальну апаратуру, знімала фільми на чорно-білу кіноплівку з магнітною звуковою доріжкою (фонограмою). У ній займалося більше 30 учнів профтехучилищ.

Багато років кіностудією керував великий ентузіаст своєї справи Ігор Григорович Міхеєв. Під його керівництвом учні створювали фільми різної тематики, об'єднані метою морального, патріотичного та естетичного виховання, пропаганди робітничих професій та системи профтехосвіти.

В 1970 році на обласному фестивалі аматорських фільмів студійці показали картини «Его крылья», «Здравствуй, стройка!», «Этюды», які отримали високі оцінки і вибороли перше місце.

За 30 років існування кіностудії було знято понад 50 аматорських короткометражних фільмів і кіножурналів. Багато фільмів студії виборювали призові місця на міських, обласних та республіканських оглядах-конкурсах кінолюбителів. Серед низки фільмів-лауреатів слід окремо згадати такі як «Тут каждая улица – память живая», «Зажги свою звезду», «Поле молодых», «За того парня», «Продолжение подвига», «Войди в наш дом» та інші стрічки.

У 1970 році за сценарієм відомого поета і письменника Еміля Январьова на кіностудії «Корабел» був знятий фільм «Его крылья». Фільм розповідає про життєвий шлях вихованця ПТУ №5 Василя Гречишнікова, який в роки війни здійснив геройський вчинок - на літаку врізався в колону німецьких танків [7, с. 4].

Однією з найкращих робіт кіностудії був визнаний фільм «Тут каждая улица – память живая», знятий у 1972 році. Автори фільму показали трудовий ритм міста Миколаєва, зуміли «перекинути місток» від теперішнього часу до полум'яних літ війни, коли кожна п'ядь землі була полита кров'ю їхніх дідів і батьків. На республіканському конкурсі фільм був удостоєний золотої медалі. Дуже вдалим в цій стрічці стало втілення поєднання патріотичного виховання та формування почуття національної гідності і зв'язку поколінь [8, с. 4].

Кінострічки, які було створено на кіностудії, належали до різних жанрів. Фільм «Кораблики» - лірична картина про перше кохання, про розчарування молодого хлопця, який прийшов з армії і пережив зраду коханої. Глибоке співчуття глядача викликає остання сцена фільму – в останнє плавання відпускає герой паперові кораблики, зроблені з листів коханої дівчини.

В кінці 1970-х років був знятий фільм «Огненный автограф» - профорієнтаційна стрічка про роботу зварювальників заводу імені 61 Комунара, про нелегку, але цікаву професію зварювальників-суднобудівників (сценарій Якова Тубліна, режисер-оператор Ігор Смердов).

У 1973 році кіностудії «Корабел» за значні творчі успіхи було присвоєно звання «Народний самодіяльний колектив», що дало можливість покращити матеріально-технічну базу та залучити більш широке коло талановитих юнаків та дівчат.

В своїй роботі студія надавала методичну і практичну допомогу широкому колу інших кінофотогуртків професійно-технічних училищ міста Миколаєва.

Окремі професійно-технічні училища мали свої кіногуртки, які створювали цікаві фільми на високому професійному рівні. Наприклад, СПТУ №14 (керівник Л.Д. Дімонт), кіностудія СПТУ №24 (керівник І.М. Смердов). На базі цих студій в 1979 році був знятий фільм «Войди в наш дом» (текст поетеси Катерини Голубкової). Фільм був відправлений на міжнародний фестиваль «Людина і море» в болгарське місто Варну, на якому було представлено понад 80 фільмів з Японії, Болгарії, Угорщини, Югославії та США. В результаті конкурсного відбору ця робота була відзначена другою премією [5, с. 4].

У 1986 році кіностудією «Корабел» створені фільми: «Главная должность» – фільм про молоду зміну робітників – учнів профтехосвіти, «Войди в наш дом» – профорієнтаційна кінострічка про робітничі професії .

Звичайно, були не тільки досягнення. У своїй роботі аматорські студії стикалися з низкою проблем, серед яких слід зазначити такі: по-перше, недосконалість кінознімальної техніки. Так, народна кіностудія «Корабел» була оснащена аматорською кінознімальною апаратурою, яка технічно обмежувала можливості гуртківців, зокрема, кінокамери «Красногорськ» не мали змінної оптики і не дозволяли записувати синхронний звук; магнітофони типу «Маяк» і «Комета» не дозволяли здійснювати високоякісний запису звуку; освітлювальні прилади («Світло - 500», «Світло - 1000) були в недостатній кількості; кінопроектор «Україна-5» дозволяв демонструвати кінофільми в залах місткістю не більше 200 глядачів; монтажні столики типу «Купава-16» - аматорського типу [6, с. 4].

По-друге, серйозною проблемою, з якою стикалися юнацькі аматорські кіностудії, була проблема обробки кіноплівки. Частково вона була вирішена

завдяки створенню на початку 1970-х років обласного клубу-лабораторії кіноаматорів [9, с.4].

Крім того, необхідно було підвищувати кваліфікацію керівників аматорських кіностудій. Ця робота проводилась на базі обласного клубу-лабораторії кіноаматорів, який діяв в 1970-і – на початку 1990-х років при Миколаївській обласній раді професійних спілок. Клубом організовувались семінари-практикуми, творчі зустрічі, перегляди та обговорення кінофільмів.

Одним з прикладів організації такої роботи керівників студій із самовдосконалення може бути лист обласного клубу-лабораторії кіноаматорів директору будинку художньо-технічної творчості профтехосвіти від 01.04.1987 №24, в якому читаємо: «Просимо направити керівника аматорської кіностудії «Корабел», тов. Дунаша Андрія Васильовича, на обласний семінар-практикум, який відбудеться 11-12 квітня в актовій залі облсофпрофа за адресою: вул. Лягіна, 2. Початок роботи семінару 11 квітня 1987 року об 11 годині.

У плані роботи семінару-практикуму творча зустріч із режисером Микульським А.Н. і оператором Грозак В.М. (м. Київ).

При собі мати літературний сценарій, режисерське розкадрування або відзнятий матеріал конкурсного фільму.

Витрати на відрядження несе обласний клуб кіноаматорів». Підписано завідувачем обласним клубом кіноаматорів Підгорним Н.С.

Заслуговує на увагу творчий шлях талановитого кіноаматора Ігоря Миколайовича Смердова - керівника кіностудії СПТУ №24. Він почав займатися кіно в 1965 році і протягом декількох десятиліть, відточуючи свою майстерність, знімав фільми різної тематики, згодом став керівником кіно-кореспондентського пункту по Миколаївській, Херсонській і Одеській областях, створював документальні фільми і кіножурнали для Держкіно СРСР. Тривалий час в галузі документального науково-популярного кіно співпрацював з Л.Д.Дімонтом, який був професійним журналістом, членом

Спілки журналістів СРСР, писав сценарії до кінофільмів. І.М.Смердов був кінооператором і режисером їх спільних робіт, однією з найцікавіших з них був фільм «Память - это бессмертие» (1982 р.), який розповідає про героїчну боротьбу миколаївського підпілля в роки війни та його керівника В.А.Лягіна. Останньою їх спільною роботою став 18-хвилинний фільм «Город на солнечном берегу» (1993 р.) – про місто Миколаїв.

Значна роль у розвитку кіноаматорства в місті належить також режисеру і педагогу Андрію Васильовичу Дунашу, який очолював кіностудію «Корабел» з 1985 по 1993 роки. Він навчав дві групи учнів СПТУ, залучив до творчої співпраці велику групу студентів інституту культури. Під його керівництвом було знято десять фільмів. Останні з них - «Ювілей музею» і «Пробудження». Фільми цікаві тим, що демонструють зміни, які відбулися в суспільній свідомості на початку 90-х років минулого століття, відображають пошук молоддю духовних джерел.

Фільм «Ювілей музею» розповідає про історію створення музею суднобудування і флоту, про людей, причетних до вивчення історії рідного краю. Про відродження духовної та національної культури, відновлення храмів на Миколаївщині розповідає фільм «Пробудження».

На початку 1990-х років через відсутність випуску 16-мм кіноплівки на комбінаті «Свема» народна кіностудія «Корабел», як і більшість дитячих кіностудій на Миколаївщині, припинили своє існування.

Таким чином можна зазначити, що за своєю спрямованістю і характером дитячий та юнацький кіноаматорський рух 60-х – 80-х років ХХ століття, як форма позашкільної роботи, був спрямований на естетичне, патріотичне та моральне виховання молодого покоління. Гуртки дитячих кіноаматорів стали елементом не лише виховання, а також профорієнтаційної роботи, формування світогляду та життєвої позиції молодого покоління.

Розквіт дитячого та юнацького кіноаматорства припав на роки «відлиги», але заполітизованість суспільства в Радянському Союзі, особливо

в 70-ті та на початку 80-х років, не давала можливостей для його вільного розвитку.

Проблема історичного дослідження дитячого та юнацького кіноаматорства залишається актуальною для продовження вивчення. Дослідження здобутків та проблем кіноаматорського руху може стати значним поштовхом для відродження кіноаматорства в сучасних умовах.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА:

1. Аров Б. Лауреати фестивалю / Б. Аров // Південна правда. - 1967. - 15 черв.
2. Горбунова К. Показує «Інтернатфільм» / К. Горбунова // Комсомольська іскра. - 1963. - 24 квіт.
3. Демешин А. Творчість юних / А. Демешин // Південна правда. - 1964. - 11 квіт.
4. Ильичев С.И., Нащёкин Б.Н. Кинолюбительство: истоки и перспективы / С.И. Нащёкин, С .И. Ильичев. - М.: Искусство, 1986. - 110 с.
5. Лауреаты международного фестиваля // Южная правда. - 1979. - 21 окт.
6. Умеренков О. Хто допоможе кінолюбителю? / О. Умеренков // Південна правда. - 1970. - 24 лип.
7. Міхєєв І. Кінострічки любителів / І. Міхєєв // Південна правда. - 1973. - 30 березня.
8. Колодій В. Кінострічки «Корабела» / В. Колодій // Ленінське плем'я. - 1973. - 19 трав.
9. Бугаєнко Б. Мужній, малий екране... / Б. Борис // Комсомольська іскра. - 1963. - 3 лютого.

Кирчев В.Г. Из истории детских любительских киностудий и киностудий системы профтехобразования на Николаевщине.

Статья Видима Кирчева рассказывает об истории уникальной детской любительской киностудии города Николаева, а также киностудий системы профтехобразования на Николаевщине в 1960-х - в начале 1990-х годов, об их проблемах и достижениях, о творческой и педагогической деятельности энтузиастов своего дела – руководителей любительских киностудий. Автор обращает внимание читателей на то, что такое интересное и важное направление детского и юношеского творчества, как кинолюбительство, сегодня незаслуженно забыто; подчёркивает, что исследование достижений и проблем движения кинолюбителей может стать толчком для возрождения кинолюбительства в современных условиях.

Ключевые слова: *любительская киностудия, детское кинолюбительство, народный самодеятельный коллектив, возрождение духовности.*

Kirchev V. G. History of the children's amateur film-making studios and the studios of the system of vocational education in Mykolayiv region.

Article by Kirchev Vadim contains information about the history of the Development of the unique children's Amateur Film-making studio in Mykolaiv in the 1960s-1980s of the 20th Century, its problems and achievements, about creative and educational activities of enthusiasts – leaders of Amateur film studios.

The author draws the readers' attention to the fact that such an interesting and important direction of children's and youthful creativity, as film-making, is now undeservedly forgotten; he stresses that the study of achievements and problems of the motion of film-lovers can be a stimulus for the revival of film-making today.

Key words: *amateur film-making studio, children's amateur film-making, the revival of morality, amateur group.*